

دوراهی‌های فراوان

مهارت‌های تصمیم‌گیری و طراحی آموزشی

((هدیه سیاسی / کارشناس آموزش))

اشاره

در سند برنامه درسی ملی در تعریف و توصیف دانش آموز آمده است، توانایی انتخاب، تصمیم‌گیری و خوب‌شدن‌داری دارد و می‌تواند با محیط یادگیری رابطه تعاملی برقرار کند و تابع بی‌چون و چرا و مقهور محیط نیست. گستره این سطح از توانایی و انتظار از دانش آموز بسیار وسیع است و بدیهی است در فرایند یاددهی-یادگیری امکان پرداختن و تقویت مهارت‌هایی چون انتخاب و تصمیم‌گیری وجود دارد. بهره‌مندی معلمان از سطوح بالای مهارت تصمیم‌گیری در توانمندسازی دانش‌آموزان در این‌باره بسیار تأثیرگذار است. در عین حال، تلاش برای ایجاد موقعیت‌هایی که به یادگیرندگان فرصت تصمیم‌گیری و تمرین برای اتخاذ تصمیم‌های درست می‌دهد، حائز اهمیت است. با این نگاه، توانایی تصمیم‌گیری و آموزش آن به یادگیرندگان در طراحی آموزشی جایگاه رفیعی دارد.

کلیدواژه‌ها: فناوری آموزشی، طراحی آموزشی، مهارت‌های زندگی، تصمیم‌گیری

طراح آموزشی به‌مثابه تصمیم‌گیرندگی

طراحی آموزشی به‌نوعی تصمیم‌گیری برای چگونگی وقوع یادگیری و چپنش فعالیت‌های مربوط به آن است. معلمان همواره در جایگاه تصمیم‌گیری هستند و از این‌رو هر چند واگذاری مسئولیت یادگیری از طریق ایجاد زمینه تصمیم‌گیری در انتخاب فعالیت‌های یادگیری به دانش‌آموزان بسیار ارزشمند است، اما هرگز جای عنصر مهم تصمیم‌گیری معلم را در هدایت و راهبری یادگیری نمی‌گیرد. به همین دلیل لازم است معلم به‌عنوان یک طراح از اصول و مدل‌های تصمیم‌گیری آگاهی داشته باشد تا بتواند در هر زمینه مناسب‌ترین تصمیم را اتخاذ کند.

تصمیم‌گیری و یادگیری قابل پیش‌بینی

هنگامی که معلم تلاش می‌کند با نوشتن طرح درس یا طرح یادگیری، فعالیت‌هایی را پیش‌بینی کند، مراحل و گام‌هایی را در نظر بگیرد و در نهایت به دانش‌آموز کمک کند مواجهه خوبی با یادگیری داشته باشد، در این صورت او تصمیم‌گیرنده مؤثری در فرایند یاددهی-یادگیری است. این نوع تصمیم‌ها بر مهارت‌ها و شایستگی‌های حرفه‌ای معلمان مبتنی است؛ مهارت‌هایی که مطابق آن لازم است معلم بر محتوای یادگیری مورد نظر مسلط باشد، روش‌های یادگیری را بشناسد، ابزارهای مؤثر بر یادگیری را بداند و در نهایت به چپنشی درست از انتخاب‌ها براساس روش، ابزار و فنون تدریس برسد.

طراحی تدریس قبل از آغاز فرایند یاددهی - یادگیری انجام می‌شود و به‌نوعی به مرحله‌ای از یادگیری مربوط است که امکان پیش‌بینی دارند. شیوه و مدل قابل تکیه در این نوع تصمیم‌گیری به مدل عقلایی شهرت دارد.

مدل عقلایی تصمیم‌گیری^۱

تصمیم‌گیری عقلایی بدین معنی است که فرد با انتخاب روبه‌رو است، او در تصمیم‌گیری‌های خود همواره تصمیماتی اتخاذ خواهد کرد که بهترین تصمیم ممکن است و امکان و احتمال نیل به اهداف و مقاصد او را به حداکثر می‌رساند. تصمیم‌گیری هنگامی عقلایی است که:

تصمیم‌گیرنده درباره موضوع تصمیم‌گیری اطلاعات کامل دارد

فرد قادر است خواسته‌ها و اولویت‌های خود را برحسب مطلوبیت و مفید بودن آن‌ها به ترتیبی منطقی درجه‌بندی کند

می‌تواند از میان شقوق و راه‌حل‌های مختلف راهی را برگزیند که مطلوبیت او را به حداکثر می‌رساند

اجزای طراحی آموزشی همراه با تصمیم‌گیری

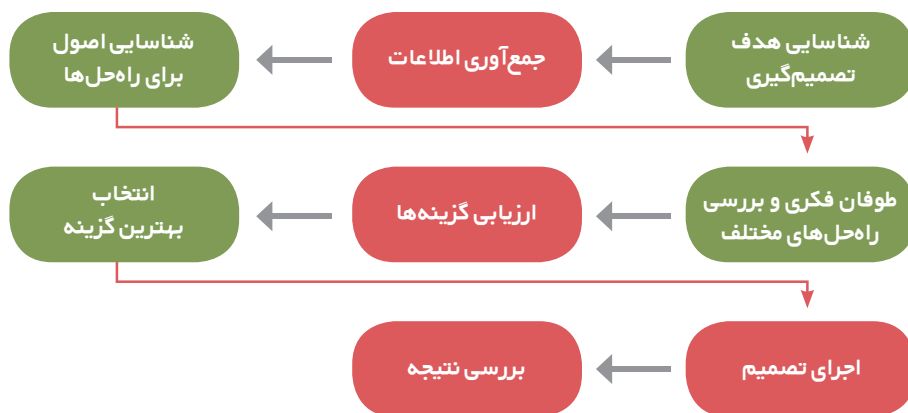
مراحل شش‌گانه تصمیم‌گیری عقلایی به‌نوعی بر انتخاب و چپش فعالیت‌ها و مراحل یادگیری در طراحی آموزشی توجه دارد. در نمودار زیر به مراحل تصمیم‌گیری مؤثر اشاره شده است و در ادامه با یک مثال نحوه توجه به آن در طراحی آموزشی شرح داده می‌شود.

معلم برای انتخاب هر روش تدریس نیاز دارد ابتدا به هدف یادگیری و تناسب آن با ماهیت روش تدریس توجه کند. به این منظور، اهداف آموزشی را در یک طرف و در سوی دیگر روش‌های تدریس و ویژگی‌های هر یک را قرار می‌دهد. او تناسب بین گام‌ها، اصول و مبنای روش تدریس را با هدف محتوای یادگیری مورد انتظار تطبیق و مقایسه می‌کند. در نهایت، مناسب‌ترین روش را که در تناسب بیشتری با محتوا و انتظار یادگیری است انتخاب می‌کند و در جلسه آموزشی از آن بهره می‌گیرد. بررسی‌های نهایی به تجدیدنظر و تصمیم‌گیری‌های درست در موقعیت‌های آینده منجر خواهد شد.

حرکت در چرخه تصمیم‌گیری عقلایی و مؤثر، درخصوص دیگر اجزای طراحی آموزشی نیز صادق است. برای مثال، برای انتخاب درست تکلیف، فعالیت‌های تکمیلی، تمرین در کلاس، شیوه کار گروهی، تشویق و تأیید مراحل یادگیری و مواردی از این دست که در طرح درس تعیین می‌شوند، لازم است به‌طور مداوم حرکت از اینکه چه هدفی را دنبال می‌کنم تا دریافت و جمع‌آوری اطلاعات و اتخاذ و انتخاب مناسب‌ترین راه و نیز اجرای آن مورد توجه معلم قرار گیرد.

دانش آموز به‌مثابه تصمیم‌گیرنده

از جمله مسئولیت‌های دانش‌آموزان، تصمیم‌گیری درخصوص یادگیری، شیوه یادگیری، نوع تعامل با مسیر یادگیری و موضوعاتی در فرایند یاددهی - یادگیری است. در چنین جریانی، همسو با رشد و تکامل یادگیرنده، معلم تلاش می‌کند موقعیت‌هایی را فراهم آورد تا او بتواند ضمن احساس تعهد و تعلق به یادگیری، مهارت تصمیم‌گیری را نیز در خود پرورش دهد و به خاطر اینکه انتخاب‌گری بخشی از فرایند تصمیم‌گیری است، دو توانایی مهم او مورد توجه قرار می‌گیرد. بر این اساس، شناسایی موقعیت‌های تصمیم‌گیری برای دانش‌آموزان اهمیت بالایی دارد. هر چند دانش‌آموزان نیز همانند معلم در شرایط متفاوت می‌توانند و لازم است تصمیم‌گیری مؤثر و عقلایی را تمرین کنند، اما مدل‌های دیگر نیز از جمله شیوه‌های پرکاربرد در تصمیم‌گیری‌های دانش‌آموزان محسوب می‌شوند.

مراحل تصمیم‌گیری مؤثر

مدل تصمیم‌گیری نتایج محدود

یکی از مدل‌های مطرح در تصمیم‌گیری رفتاری، مدل نتایج محدود است. اوربلی، در توصیف این مدل می‌گوید: تصمیم‌گیرندگان عمدتاً نتایجی را ترجیح می‌دهند که منعکس‌کننده اهداف فردی خودشان نیز باشد. این بدان معناست که به‌جای طی گام‌های تصمیم‌گیری عقلایی یادشده، ممکن است برخی از آنها به فرایند تصمیم‌گیری بپردازند و پس از شناسایی یک یا چند نتیجه دلخواه، حالا تصمیم‌گیری را به آن نتایج محدود کنند.

در این نگاه، ممکن است دانش‌آموز ترجیح دهد در موقعیت‌های گوناگون، با توجه به هدف فردی نتیجه را پیش‌بینی کند و به این ترتیب برخی مراحل تصمیم‌گیری را حذف کند و تنها بر این اساس تصمیم بگیرد. به مثال‌های زیر دقت کنید:

دانش‌آموزان هنگام قرارگیری در تدریس، در صورتی که احساس کنند موضوع مورد علاقه آن‌هاست یا نوع ارائه برایشان دل‌نشین است، پایبندی و توجه بیشتری به موضوع یادگیری نشان می‌دهند. به بیانی دیگر، جلب علاقه آن‌ها موجب می‌شود بدون توجه به دیگر مراحل تصمیم‌گیری و صرفاً از روی نتیجه این اتفاق که ایجاد حس خوب در آن‌هاست، تصمیم بگیرند یا یادگیری همراه شوند.

در مثالی دیگر، اگر معلم از پاداش و طرح‌های تشویقی استفاده می‌کند، لزوماً نمی‌تواند همه دانش‌آموزان را از این طریق با خود همراه کند، زیرا برخی دانش‌آموزان به نوع پاداش، میزان فایده‌ای که برایشان دارد و تأثیر نهایی آن توجه می‌کنند و به همین دلیل تصمیم می‌گیرند پذیرای این طرح باشند یا آن را نادیده بگیرند.

با این نگاه، دانش‌آموزان همواره در مقام تصمیم‌گیری قرار دارند و توجه معلم به نتایج و رخدادهای ناشی از هر اقدام می‌تواند به اتخاذ تصمیم‌های مورد انتظار از دانش‌آموزان بینجامد.

تصمیم‌گیری گروهی و مشارکتی

از آنجا که جمع دانش و اطلاعاتی که در گروه متمرکز است، بسیار بیشتر از دانش و اطلاعاتی است که در یک فرد به‌تنهایی وجود دارد، بنابراین کیفیت تصمیم‌گیری گروهی از کیفیت تصمیم‌گیری فردی بالاتر است. علاوه بر این، در تصمیم‌گیری گروهی، راه‌حل‌های بیشتر و متنوع‌تری برای حل مسئله ارائه می‌شوند.

با این حال، در کلاس درس و در فرایند یاددهی - یادگیری تنها برخی موقعیت‌ها برای تصمیم‌گیری گروهی مناسب است، زیرا باید توجه داشت:

- برخی تصمیم‌ها به تخصص و شایستگی معلمی وابسته است و لزوماً دانش‌آموزان از آن بهره‌مند نیستند؛
- تکرار تصمیم‌گیری‌های گروهی به مرور موجب نادیده گرفتن تصمیم‌های انفرادی می‌شود و ممکن است به تضعیف این مهارت یا منفعلسدن در برخی یادگیرندگان بینجامد.

در بعضی شرایط، واگذاری تصمیم به گروه می‌تواند به‌سادگی به تقویت این مهارت در دانش‌آموزان کمک کند و پیچیدگی چندانی ندارد. برای مثال، از آن‌ها پرسش می‌شود برای طراحی فعالیت‌ها در جلسه آینده با

کدام یک از پیشنهادها موافق هستید. سپس با دریافت دلایل آن‌ها، و از مجموع نظرات، تصمیم اتخاذ می‌شود. یا در انجام فعالیت‌های مربوط به گروه‌های چند نفری، تصمیم‌گیری برای تقسیم وظایف و زمان انجام کار به گروه واگذار می‌شود. در عین حال، برخی تصمیم‌گیری‌های گروهی پیچیدگی بیشتری دارند. برای مثال، در همان گروه‌های چند نفری دانش‌آموزی، هنگامی که طراحی و تولید یک فرایند به آن‌ها واسپاری می‌شود، هماهنگی کامل و تسلط تمام افراد به مراحل تصمیم‌گیری اهمیت بسیار دارد. به همین دلیل در چنین شرایطی لازم است معلم پیش‌آگاهی و توانمندسازی در زمینه تصمیم‌گیری را در نظر داشته باشد.

کوتاه سخن

تصمیم‌گیری انتخابی است که در رویارویی با چالش‌ها از میان گزینه‌های گوناگون، با دقت و دوراندیشی صورت می‌گیرد و زندگی سرشار از موقعیت‌هایی برای تصمیم‌گیری است. از این رو، توجه معلم به این مهارت مهم دو جایگاه ارزنده دارد: از یک سو، هر معلمی به‌عنوان طراح آموزشی ناگزیر به اتخاذ تصمیم است که برای فعالیت‌های قابل پیش‌بینی از مدل تصمیم‌گیری مؤثر و عقلایی بهره‌مند می‌شود و نیز در جریان ارائه تدریس، بسیاری موقعیت‌ها او را به تصمیم‌گیری‌های بحرانی و گاه تصمیم‌های مبتنی بر مدل نتایج محدود وامی‌دارد. از سوی دیگر، دانش‌آموزان به‌عنوان مخاطبان اصلی و یادگیرنده مهارت‌های زندگی نیازمند تقویت و آموزش در این زمینه هستند. موقعیت‌های بسیاری در فرایند یاددهی - یادگیری فراهم هستند که می‌توانند از طریق به‌کارگیری مهارت تصمیم‌گیری در دانش‌آموزان، در مسیر یادگیری به آن‌ها کمک کنند. شناسایی مدل‌های یادگیری و بهره‌مندی از مدل‌های مناسب در هر موقعیت از جمله شایستگی‌های حرفه‌ای معلم است.

پی‌نوشت

1. Rational Decision Making

بیشتر بدانیم، بیشتر بخوانیم

1. Stone, Deborah; *Policy Paradox: The Art of Political Decision Making*; London: w. w. Norton & Company, 1997, P. 233
2. March, James G, *A Primer on Decision Making*; New York: Free Press, 1994, Pp. 2-7.
3. Keeney, Ralph L.; *Smart Choices: A Practical Guide to Making Better Decisions*; Boston: Harvard Business School Press, 1998. P. 56.
4. O'Reilly, Charles A., III; "The Use of Information in Organization Decision Making"; *Research in Organizational Behavior*, Vol. 5, 1983, P. 108.